Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Медицина және денсаулық сақтау факультеті
Эпидемиология, биостатистика және дәлелді медицина кафедрасы

ДӘРІС 4

Стоматологиялық көмекке қолжетімділік, кедергілер және ҚР денсаулық сақтау жүйесіндегі қаржыландыру тетіктері

Пән: Пациент және қоғам

Лектор:
Абдрахманова Зинат Батырхановна
Эпидемиология, биостатистика және дәлелді медицина кафедрасының доценті
Медицина және денсаулық сақтау факультеті, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті

Алматы, 2026

Сабақтың мақсаты және күтілетін нәтижелер

МАҚСАТЫ

Стоматологиялық көмекке қолжетімділіктің өлшемдері мен кедергілерін, Қазақстан Республикасында стоматологиялық көмекті ұйымдастыру мен қаржыландыру тетіктерін және ауыз қуысы денсаулығын әмбебап қамтуға жету жолдарын талдау.

Күтілетін нәтижелер: сабақ соңында білім алушы...

1. қолжетімділіктің өлшемдерін (Penchansky & Thomas, Levesque) түсіндіреді;
2. стоматологиялық көмекке қолжетімділіктің қаржылық, географиялық, ұйымдастырушылық және мәдени кедергілерін атайды;
3. ҚР-дағы стоматологиялық көмекті қаржыландыру көздерін (ТМККК, МӘМС, ақылы қызметтер) сипаттайды;
4. халықтың жеке қаражатынан төлемдердің және апатты шығындардың салдарын түсіндіреді;
5. ДДСҰ-ның ауыз қуысы денсаулығын әмбебап қамту мақсаттарын атайды.

Қолжетімділіктің өлшемдері

Болуы

Стоматологтар, кабинеттер, жабдықтар жеткілікті ме?

Географиялық қолжетімділік

Қашықтық, көлік, ауылдық аймақтар.

Ыңғайлылық

Жұмыс уақыты, жазылу, кезек.

Қаржылық қолжетімділік

Қызмет бағасы, тікелей және жанама шығындар.

Қабылдануы

Мәдени, тілдік сәйкестік, қорқыныш, сенім.

Пациент тарапы (Levesque, 2013)

Қажеттілікті түсіну, іздеу, жету, төлеу және көмекке белсене қатысу қабілеті.

Стоматологиялық көмекке қолжетімділіктің кедергілері

Жүйелік кедергілер

- Ересектерге жоспарлы көмектің негізінен ақылы болуы
- Мамандардың ірі қалаларда шоғырлануы
- Ауылдық жерлерде жабдық пен кадр тапшылығы
- Мүгедектігі бар адамдарға бейімделмеген орта
- Профилактикаға аз көңіл бөлу

Пациенттік кедергілер

- Стоматологиялық қорқыныш пен мазасыздық
- Ауыз қуысы денсаулығы сауаттылығының төмендігі
- Уақыттың болмауы, жұмыстан босай алмау
- Тілдік кедергілер, мигранттардың құқықтық мәртебесі
- Ауырсыну болмаса, көмекке жүгінбеу дәстүрі

ҚР-да стоматологиялық көмекті қаржыландыру көздері

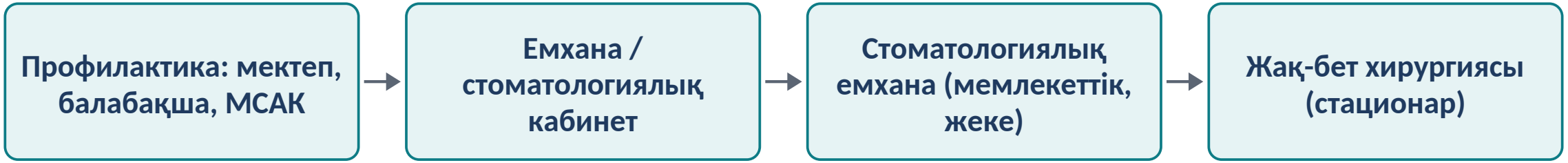
Көз	Қамтитын көмек (жалпы сипаттама)	Ерекшелігі
ТМККК (мемлекеттік бюджет)	Шұғыл стоматологиялық көмек; заңнамада белгіленген санаттарға көмек	Барлық азаматтар үшін кепілдік берілген көлем
МӘМС (сақтандыру қоры)	Балаларға, жүкті әйелдерге және жекелеген санаттарға жоспарлы стоматологиялық көмек	Сақтандыру мәртебесіне байланысты
Жеке қаражат (out-of-pocket)	Ересектерге жоспарлы емдеу, протездеу, ортодонтия, имплантация	Стоматологиялық шығындардың негізгі бөлігі
Ерікті медициналық сақтандыру	Жұмыс берушінің пакеттері	Халықтың шағын бөлігі

Нақты тізімдер мен санаттар ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің бұйрықтарымен белгіленеді және өзгеруі мүмкін — ағымдағы нормативтік құжаттарды тексеріңіз.

Жеке қаражаттан төлемдер және қаржылық қорғау

- **Жеке қаражаттан төлемдер (ООР):** пациент қызмет алған кезде тікелей төлейтін сома; стоматологияда көптеген елдерде ең жоғары үлес.
- **Апатты шығындар:** денсаулыққа жұмсалатын шығындар отбасы бюджетінің белгілі бір үлесінен (мысалы, 10% немесе 25%) асқанда.
- **Салдары:** емделуді кейінге қалдыру, тек ауырсынғанда жүгіну, тісті сақтаудың орнына жұлу, отбасының кедейленуі.
- **Теңсіздік:** ақылы көмек табысы жоғары топтарға ғана толық қолжетімді — әлеуметтік градиентті күшейтеді.
- **ДДСҰ тұжырымы:** ауыз қуысы денсаулығы әмбебап медициналық қамтудан жиі тыс қалады — бұл жаһандық проблема.

Стоматологиялық көмекті ұйымдастыру деңгейлері (ҚР)

- **Мемлекеттік және жеке секторлар:** стоматологиялық қызметтердің едәуір бөлігін жеке клиникалар көрсетеді.
- **МСАК-пен интеграция:** ауыз қуысы денсаулығын скринингке, жүктілікті бақылауға, балалардың профилактикалық қаралуына енгізу.
- **Ауылдық аймақтар:** көшпелі стоматологиялық бригадалар, мобильді кабинеттер.

ДДСҰ: ауыз қуысы денсаулығын әмбебап қамту

Жаһандық стратегия (2022)

Ауыз қуысы денсаулығы әмбебап медициналық қамту және ЖЕА бағдарламаларының ажырамас бөлігі болуы тиіс.

Іс-қимыл жоспары 2023–2030

Жаһандық мақсат: 2030 жылға қарай халықтың 80%-ы маңызды ауыз қуысы денсаулығы қызметтерімен қамтылуы.

Маңызды қызметтер

Профилактика (фтор, герметизация), шұғыл көмек, тіс жегісін минималды инвазивті емдеу, ауыз қуысы обырын ерте анықтау.

Қаржыландыру

Халықты апатты шығындардан қорғау, төлеу әдістерін профилактикаға бағыттау.

Қолжетімділікті арттыру жолдары

- **Қаржылық:** негізгі профилактикалық және шұғыл қызметтерді мемлекеттік кепілдіктерге енгізу; осал топтарға жеңілдіктер.
- **Кадрлық:** ауылдық жерлерге мамандарды тарту, стоматолог гигиенистер мен қосалқы персоналдың рөлін кеңейту.
- **Ұйымдастырушылық:** мектептік бағдарламалар, мобильді стоматология, телестоматология (кеңес, триаж).
- **Пациенттік:** ауыз қуысы денсаулығы сауаттылығын арттыру, қорқынышты басқару, түсінікті ақпарат.
- **Дерек:** ауыз қуысы денсаулығы мен қолжетімділікті тұрақты мониторингтеу (ДДСҰ ел профильдері).

Қорытынды, бақылау сұрақтары және әдебиеттер

Негізгі тұжырымдар

- Қолжетімділік — көпөлшемді ұғым: болуы, қашықтық, ыңғайлылық, баға, қабылдану.
- ҚР-да ТМККК мен МӘМС негізінен шұғыл көмек пен басым топтарды қамтиды; ересектердің жоспарлы емі көбіне ақылы.
- Жеке қаражаттан төлемдер теңсіздікті күшейтеді.
- ДДСҰ мақсаты — 2030 жылға қарай ауыз қуысы денсаулығын әмбебап қамту.

Бақылау сұрақтары

1. Стоматологиялық көмекке қолжетімділіктің өлшемдерін атаңыз.
2. Пациент тарапынан болатын кедергілерге мысал келтіріңіз.
3. ҚР-да стоматологиялық көмек қандай көздерден қаржыландырылады?
4. Апатты шығындар деген не және оларды қалай азайтуға болады?

Ұсынылатын әдебиеттер: 1. WHO. Global strategy and action plan on oral health 2023–2030. Geneva: WHO, 2024. 2. WHO. Oral health Kazakhstan 2022 country profile. 3. ҚР «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Кодексі, 2020.